

OOSTVLAAMSCHE

Z A N N T E E N

ALGEMEEN TWEEMAANDELIJKS
TIJDSCHRIFT VOOR FOLKLORE

32^e Jaargang
Nr. 2 - 1957
Maart - April

DRUK. V/H AD. HOSTE, N. V.
GENT

UITGAVEN VAN DE BOND.

Zijn te verkrijgen op het Sekretariaat, Oscar De Gruyterstraat, 34, Gent :

1. **Oostvlaamsche Zanten**, 4^e, 8^e, 11^e, 13^e, 14^e, 15^e, 16^e, 17^e en 18^e jg., tegen 50 fr. per jg., 20^e jg. (Jaarboek), 21^e, 22^e, 23^e en 24^e jg. tegen 50 fr., 25^e, 26^e, 27^e, 28^e en 29^e jg. tegen 75 fr., 30^e en 31^e jg. tegen 100 fr. Van de andere jgg. zijn nog enkele losse nummers te verkrijgen.
2. **Herdenkingsalbum Alf. De Cock**. (Uitverkocht).
3. **Het Stroodekkersbedrijf**, door Cl. Trefois (Uitverkocht).
4. **Geïllustreerd Feestnummer** (lustrumnr). Prijs : 10 fr.
5. **Lodewijk De Vriese, Bio- en Bibliographische studie**. (Uitverkocht).
6. **Kinderspelen en Liedjes uit het Land van Dendermonde**, door Mevrouw L. Bataille-Hiel. Prijs : 50 fr. gewone uitgave.
7. **De Plattegrondsvormen van z.g. « Frankische » Boerderijtypen en hun geografische Verspreiding in ons Land**, door Cl. Trefois. (Uitverkocht).
8. **Register op Celis Gabr.: Volkskundige Kalender voor het Vlaamsche Land**, door Prof. F. M. Olbrechts. Prijs ; 12 fr.
9. **De Draak van het Belfort van Gent in de Folklore**, door Cl. Trefois. (Uitverkocht).
10. **De Tinnepotgieterij te Gent**, door Julien Boes. (Uitverkocht).
11. **2^e Lustrumnummer 1930-1935**. Prijs : 36 fr.
12. **Dit is die Excellente Kronyke van de Brahmisten**, (over het Teerlingspel), door Emile Andelhof. Prijs : 14 fr.
13. **De Groei en de Bloei van de Arteveldefiguur in de Vlaamsche Volksziel**, door Advokaat Jos. Vermeulen. (Uitverkocht).
14. **Galerij van Gentsche Typen**, door Emile Andelhof. (Uitverkocht).
15. **De Magie van het Poppenspel**, door F. Van Es, en anderen. (Uitverkocht).
16. **Waasch Sagenboek**, door F. Van Es. Prijs : 70 fr. (65 fr. voor de leden).
17. **Jaarboek 1945 van den Bond der Oostvlaamsche Folkloristen**. Prijs : 50 fr.
18. **Het Curieus en Vermakelijk Namenboek**, door Em. Andelhof. Prijs : 12,50 fr.
19. **Folklore en Onderwijs**, door Lod. Hoste. Prijs : 7,50 fr.
20. **August Hendrixx, Vlaams Toneelschrijver herdacht met Bloemlezing uit zijn werken**, door Fr. De Coster. Prijs : 15 fr.
21. **Pastoor Constant Duvillers, Folklorist en folkloristische Figuur**, door F. Van Es. Prijs : 15 fr.
22. **De Wetterse Reuzen**, door Marcel Daem. Prijs : 15 fr.
23. **Sagen uit Noord-Oostvlaanderen**, door Dr G. De Meyer. Prijs : 15 fr.
24. **Een Teerlingspel in Gent**, door Lod. Lievevrouw-Coopman. Prijs : 25 fr. (15 fr. voor de leden).
25. **Inhoudstafel op Oostvlaamsche Zanten (Jg. I-Jg. XXV)**, door F. Van Es. Prijs : 30 fr.
26. **Spelen mijner Jeugd**, door L. Lievevrouw. Prijs : 50 fr.
27. **De Levende Folklore van het Gewest BALEGEM**, door M. Broeckhove. Prijs : 40 fr.

Het bedrag der bestelling is vooraf te storten op postrekening Nr 969.46, Bond Oostvl. Folkloristen, Gent.

Lidmaatschap Bond Oostvl. Folkloristen. Jaarlijkse bijdrage : 100 fr. Ereleden : 250 fr. Buitenland : 125 fr.

OOSTVLAAMSCHE ZANTEN**MEDEDELINGEN VAN DE BOND DER OOSTVLAAMSE
FOLKLORISTEN**

Vereniging zonder winstbejag

Sekretariaat van de Bond :

M. Broeckhove,
Oscar De Gruyterstraat, 34, Gent.Alle stortingen te doen op postrekening :
969.46, Bond Oostvl. Folkloristen,
Gent.

Redaktie van Oostvl. Zanten :

F. VAN ES,
Désiré De Wolfstr., 3. Aalst.

Drs M. DAEM & J. BOES.

Volkskundige indrukken uit Denemarken

Wie zich met de studie van het Nederlandse volksleven bezig houdt, dient zich zo nu en dan in het volksleven van andere naties te verdiepen. Dusdoende krijgt men een zuiverder kijk op het eigene en kan men bovendien gewaar worden, hoe er in den vreemde op volkskultureel gebied gewerkt wordt en wat hiervan voorbeeldig mag zijn voor de Nederlanden.

Uw verslaggever heeft deze « zomer » een deel van het eindeloos grote Skandinavië bezocht — landen waar zoals u weten zult zowel het openluchtmuseum (Skansen onder Stockholm) als de volkshogeschool (Grundtvig en Kold in Denemarken) en de koöperatieve werkwijze (Denemarken) vandaan komen, en waar de sociale ordening met de volksontwikkeling zich op een in het oog vallend hoog peil bevindt (de Deense leerplicht dateert al van 1814). Voeg hierbij de biologische en — wat belangrijker is — de politieke en geestelijke verwantschap met de Nederlanden, en u zal begrijpen dat eigenlijk geen volkskundige te onzent het stellen kan zonder een persoonlijke aanraking met Noord-Europa. Een bijzondere noot vormt daarenboven de rol die de Nederlanden gespeeld hebben en ten dele nog spelen in de kulturele en maatschappelijke opbouw van Skandinavië. Hiervan getuigt zowel de elleboogachtige « Hollaendergate » in het Hanzeatische Bergen (waar de « Tyske (= Duitse) Bryggen » sinds de Bevrijding kortweg « Bryggen » (= Kade heet), als de op scheepswerf « De Dollard » van P. Doornbos te Landsmeer gebouwde boten voor de Oslofjord; zowel de monumentale Nederlandse renaissance-bouwkunst in en om Kopenhagen (het Vlaamse geslacht Van Steenwinckel) als de

Hollandse « spaekesild » = spekharing, die in Noorwegen boven het Noorse produkt gesteld wordt. En zo is er meer, veel meer. Daartegenover staat een niet te veronachtzamen kultuurstroming Noord-Zuid — in de hunebeddentijd en in de roemruchte Wikingentijd, en dan later pas weer sedert de romantiek, die ook in het Noorden vooral onder Duitse invloed de eigen aard sterk op de voorgrond plaatste.

FUNEN, DE TUIN VAN DENEMARKEN

Denemarken, oase van rust in een woelige wereld, gemengd en zacht-golvend landschap met wel 1300 voor het merendeel helder-gewitte zadeldaktorens. Onvergetelijk blijft een bezoek aan Odense op het eiland Funen — het hart en de tuin van Denemarken, waar zelfs de taal enigszins melodischer lijkt dan het weke en met de aardappel in de mond uitgesproken standaard-Deens, dat klinkt of liever goedmoedig brabbelt alsof bij de spreker zojuist de adenoïden zijn weggenomen. Duizenden toeristen vermeien er zich in de talrijke herinneringen aan Hans Christian Andersen, de begaafde en ijdele « eventyrdigter », die al in een brief van 1832 ondanks miezeringe narigheid zijn blijvende roem voorspelde — zij het dan, nogal bescheiden — in een noot bij een uiteraard in het zo wetenschappelijke Duits opgesteld aardrijkskunde-werk :

« ... hvem kan vide, om jeg i Grunden ikke bliver den aedle Bys Maerkvaerdighed, og der i en Note i Geographien kommer til at staa under Odense : Hier ist der baumlange Dänendichter Andersen geboren. »

In de uitgebreide boekerij van het Andersenmuseum ziet men thans J.J.L. ten Kate's prachuitgaaf (1869) naast de vertalingen in het Fries, het Grieks, het Japans en het Eskimoos. Het door minderwaardigheidsgevoelens gekwelde, uit een asociaal milieu afkomstige volkskind — met zijn enorme « voorgevel » en andere disharmonieën — is wel voorgoed van een lelijk jong-eendje een blanke, prinsheerlijke zwaaan geworden, aan wie de wereld zich verlustigt. Maar essentieel en onthullend — onder de wijze idylle van zo menig hartverheffend sprookje — is zijn lief-lugubere knipsel voor de kleine Max : uit een groot hart rijst een verschrikkelijke galg met een bungelend mannetje op; doch op dit grote en lijdende hart staat — kwiek en nog onbeladen — het piepkleine hartje van de kleine Max, van alle « kinderen » voor wie de vrij-

gezel Andersen zijn sprookjes alias «eventyrer» = avonturen verteld heeft.

En zoals Andersen, zo is ook tot op zekere hoogte Denemarken — als men tenminste mag afgaan op de eigen beperkte ondervinding en op een recent boek van Dr. H.D. de Vries Reilingh (1949). Beminnelijk, bedachtzaam-en-bedaard, «reflektert» humoristisch, verzot-op-kleurtjes, uitermate eetlustig en gastvrij («Meet four million friends in Denmark»), ligt op de bodem der harten in vele gevallen een levensvrees en een zwaarmoedigheid, die bijvoorbeeld het zelfmoord-percentages haast viermaal zo hoog doet zijn als in Nederland, waar Calvinisme en Katholicisme de mens ook op dit punt beter aan banden weten te leggen. Beroemd is de Deense humor: men denke aan het werk van Storm Petersen; men zie het Kopenhaags affiche waarop een agent het hele verkeer tegenhoudt voor een juist passerende koppel eenden; ja, de Deense humor was deze zomer een der drie opstel-onderwerpen voor het «studentenexamen» (= eindexamen), dat wanneer men geslaagd is het zo geliefde rood-witte hoofddeksel oplevert. Maar op veel Deense humor lijkt deze uitspraak van de Amerikaan Mark Twain van toepassing: «De geheime bron van de humor is niet de vreugde, maar het verdriet; in de hemel bestaat geen humor.» Men leeft in Denemarken eerder in de breedte dan in de diepte, die men zoveel mogelijk probeert te ontgaan — volgens De Vries Reilingh kan men het Nederlandse woord «ruzie» nauwelijks in het Deens vertalen, en deinst men er terug voor Nederlandse diepspitterij die te pas en te onpas de veelal theologische problematiek aan de orde durft te stellen. Hangt men in dit vrijwel volledig Lutherse land op Goede Vrijdag de al middeleeuwse «Dannebrog» (die ook de huiselijke verjaardag pleegt op te luisteren) halfstok, daarna zoekt men zijn genoegens in het glooiende beukenbos bij een grillige en zacht-spiegelende «fjord», en men laat het keurig verzorgde kerkgebouw zonder gewetensknaging aan een gering aantal gelovigen over. Men wil leven open en vrij, men sluit 's zomers zijn winkel een paar uur vroeger dan in de winter, want spoedig komt de tijd dat men gekremeerd en wel — de sterk verbreide krematie ontmoet geen kerkelijke tegenstand in Denemarken — tot de asse zijner vaderen verzameld wordt. In het merkwaardige lunapark «Tivoli» te Kopenhagen (anno 1843) kan men zich o.m. als hawaiï-stelletje laten portretteren, waarbij dan de chaperonerende vriend ... als Lutherse «praest» mag optreden («Foto Komik»). Zo iets zou in Nederland evenmin geduld wor-

den als de nationale vlag onmiddellijk achter het altaar van de beroemde Grundtvigskerk te Kopenhagen, hetgeen echter — ondanks het feit dat de Lutherse kerk staatskerk is — ook in Denemarken gelukkigerwijze slechts korte tijd het geval is geweest. Denemarken is eerder nog het land van Andersen dan dat van Kierkegaard of Kai Munk.

Men houde ons deze zielkundige afdwaling ten goede : van H. C. immers komt men zo gemakkelijk op Denemarken in het algemeen, ook al is de jarenlang in eigen land bespotten en miskende schrijver er net zo min mee gelijk te stellen als Rembrandt met Holland en Rubens met Brabant. Een grootse boulevard in Kopenhagen is naar hem genoemd, en het bevallige beeldje van zijn « Lille Havfrue » werd het internationale zinnebeeld van Denemarken. Het doet dan ook pijnlijk aan, dat een Amerikaanse kleurenfilm — met Danny Kay! — de fijnzinnige sprookjesdichter moedwillig tot in het kinderachtige vertekend heeft, ook al bevatte deze rolprent de tophit « Wonderful Copenhagen » die u tot vervelens toe om de oren gezeurd wordt.

Odense is Andersen, Andersen is Odense. Maar er is ook, even bezuiden de stad, « Den fynske Landsby », dorado voor folkloristen. Ontstond de idee van dit openluchtmuseum van het Funense dorp in het bezettingsjaar 1941, op 22 juni 1946 werd het geopend voor het belangstellend publiek, dat er reeds bij duizendtallen zijn hart heeft opgehaald. In een licht en bekoorlijk landschap vertoont het een twintigtal panden van het vroegere Funense platteland : de « Limburgs » aandoende driezijdige en vierzijdige boerenhoven met binnenplaats, een grootscheepse watermolen, een biedermeier tuinhuis, een « Hollandse » windmolen uit Maderup, een weverswoning, de gezellige en degelijke en redelijk-goedkope « Sortebro Kro » met o.m. een afzonderlijke kamer voor het vervaardigen van het zo dierbare en honderdvoudig gevarieerde « smørrebrød » (= open sandwiches), de smidse, de meiboom (nu nog in gebruik op het eiland Avernak), het huis voor ouden-van-dagen, de gevangenis, de steenbakkerij alias « teglvaerk ». Voorwaar, een afwisselende verzameling, die het hele landleven bestrijkt. Opvallend is de weidse inrichting van het « feestvertrek », dat de plaats inneemt van onze zorgvuldig behoede « mooie kamer ». Biezonder tekenend is de nok van menig rieten dak, die in plaats van met onze rode of grijze rietvorsten is afgedekt met stro of zelfs zeegras, vastgehouden door op kleine afstand van elkaar aangebrachte knuppelruiters.

Wie zich van dit alles ook thuis op de hoogte wil stellen, hij verschaffe zich de met architectonische tekeningen en plattegronden voorziene « Guide » van het nog niet voltooide « Farm and Country Buildings Museum «The old Funen Village» » (24 blz.), die slechts een paar kronen kost. Dit « Landbygningmuseum « Den fynske Landsby » » ressorteert onder de stad Odense, die voor zijn rijke verzameling alles over heeft. Lest-best zij vermeld dat ook de erven om de boerderijen uitstekend verzorgd zijn : aan lange staken slingert de hopperank, en bonte stokrozen staan voor gewitte of koperbruinige vakwerkmuren. Telkens weer ziet men lieflijke, zacht-getinte taferelen, die doen denken aan de illustraties in de oudste edities van Charles Dickens. En wij willen hopen, dat het wordende Openluchtmuseum te Bokrijk onder Hasselt aan volk en wetenschap beide een even dierbare vreugde zal verschaffen als « Den fynske Landsby » onder Odense.

ANDERE OPENLUCHTMUSEA

De Deense volkskunde vindt haar middelpunt — evenals zoveel in het sterk gecentraliseerde Denemarken — in Kopenhagen en zijn naaste omgeving. Bij station Sorgenfri (de-n-in deze benaming is een bewijs van Duitse invloed) vindt u het bewonderenswaardige « Frilandsmuseet », de zevende afdeling van het « Nationalmuseet » te Kopenhagen. Sinds 1926 is de tegenwoordige leider van deze afdeling, Kai Uldall, in het belang van het Openluchtmuseum werkzaam; sinds 1940 heeft hij er de gehele leiding, daarbij terzijde gestaan door de heer Heine en architect Kirk.

Het is ondoenlijk, in woorden de rijkdom van dit museum weer te geven. Dat hoeft ook niet, want ook nu weer maakt een verzorgde gids op een prettige wijze wegwijs. Voor drie kronen kan men dit op glanspapier gedrukte boekje zijn eigendom noemen, dat elders voorzover ik zie niet licht zijn weerga zal hebben. In vogelvluchtperspektief vindt men er de 74 panden die tezamen het museum uitmaken, en de tekenwijze is zowel terzakenkundig als kunstzinnig. Ook uw verslaggever betreurt — evenals R.C. Hekker in « Neerlands Volksleven » van zomer 1956 — het ontbreken van plattegronden (die men wèl aantreft in de hierboven besproken Funense gids). Maar overigens alle lof voor de nauwkeurige beschrijving, de rake tekeningetjes in de rand van honderd-en-een voorwerpen, de 21 bladzijden met woordverklaring achterin, die men in andere wegwijzers zo node mist. Er bestaat behalve de Deense een Engelse en een Duitse uitgave van dit smaakvol uitge-

geven boekske — de Duitse vertaald door de museumdirecteur Dr. Ernst Schlee te Sleeswijk (1955). Een Franse editie wordt door de heer Uldall ook daarom gewenst, omdat in het zijn platteland schromelijk verwaarlozende Frankrijk het openluchtmuseum nog geen ingang gevonden heeft, ondanks de propaganda hiervoor door kundige folkloristen als de heer Rivière te Parijs.

Opvallend in het Frilandsmuseet is het afwisselende landschap, dat telkens past bij de overgebrachte boerderij. Er is weide, heide, dennenaanplant, een glooiend beukenbos; men ziet er — als bij ons in Arnhem — geen Zaanse buurt te midden van een Veluwe bos. Verder valt op de toenemende verfijning in de museumtechniek. Aanvankelijk verving men vergane of zoek-geraakte onderdelen over het algemeen door nieuw en zelfs wel machinaal vervaardigd materiaal. Later geschiedde de vervanging uiterst consciëntieus door middel van in der-tijden-loop vermooide en gepatineerde afbraak-boerderijen. Een kostbare geschiedenis, maar in Denemarken wordt de landbouw — ook in zijn historische en kulturele aspecten — gaarne in het zonnetje gezet. Niet voor niets staat op het stationsplein van Kopenhagen het monument voor de boerenbevrijding, en is een van de grootste attracties van het moderne Aarhus de «folkelige» en zeer natuurgetrouwe beeldengroep van een zeug met biggen.

Een ander belangrijk punt van het Frilandsmuseet is de «Groot-Deense» allure. Zuid-Sleeswijk — in 1864 verloren gegaan aan Pruisen en bij de volksstemming van 1920 niet herwonnen — hoort nog altijd, met zijn Deense minderheid, voor een belangrijk deel bij het Deense kultuurgebied. Ook de gewone Deen weet u, niet zonder weemoed, te vertellen, dat Duitsland tot en met Altona «gammel-Dansk» is. Bij de stad Sleeswijk ligt de uitgestrekte «Danevirke» (aangegeven op Deense kaarten), een vroeg-middeleeuwse borstwering tegen het Zuiden; de Deense minderheidsscholen tot en met Rendsburg en het door de Hollanders gestichte Frederikstad aan de Eider zijn voortreffelijk ingericht en ondanks het «wonder» der Duitse ekonomie nog steeds goed bezocht — na de verloren oorlog ook — door merendeels eenvoudige «Duitsers», die van spek en roomboter houden «Spekdenen»; van de drie jeugdherbergen in de stad Sleeswijk staat er één onder Deense leiding. Een feit is, dat het volksleven en vooral de volkstaal in Zuid-Sleeswijk tot aan de Eider enerzijds op een Noord-friese onderlaag, anderzijds op een Deense onderlaag berust, die in de middeleeuwen vernederduitste en in later tijd verhoogduitste. Er

is dan ook alle reden voor de plaatsing van een Zuid-Sleeswijkse boerenhoeve in een Deens openluchtmuseum. Men koos hiervoor een fraai voorbeeld van wat wij in Twente een « lös hoes » noemen, de boerderij met de ene grote hoofdruimte, een on-Deens geval. Zojiust, in 1956, heeft de heer Uldall een ander boerderijvoorbeeld uit Zuid-Sleeswijk verworven, dat eerlang het Deense openluchtmuseum tot sieraad zal strekken. Ditmaal geen « lös » oftewel « open » huis, maar een boerderij van het zogenaamde « Haubergtype » uit het door de aktiviteit der Nederlandse droogmakers ontstane polderlandschap Eiderstedt, het ook om zijn klederdrachten bekende schiereiland in het zuidwesten van Sleeswijk. Het gebouw dat overeenkomt met de Noordhollandse « stolphoeve » (in 1944 door R.C. Hekker in een boekje besproken), die in Friesland aan het eind van de middeleeuwen als « stjelp » begint door te dringen, is in het jaar 1653 tot stand gekomen — de gulden tijd van de Hollandse expansie. Het bestaat uit vier in het vierkant gebouwde vleugels met een pyramidevormig strodak gedekt, zodat de door de vier vleugels omgeven ruimte in het inwendig van het gebouw de hooiberging van de boerderij uitmaakt. Dit huistype heeft zich in de zeventiende eeuw van de Nederlanden uit noordwaarts verbreid en is in het bijzonder op Eiderstedt te vinden. Het is een van de vele bewijzen voor de Nederlandse beïnvloeding in deze kontreien, die door Dr. Ernst George op overtuigende wijze beschreven werd in zijn « Die wirtschaftlichen Beziehungen der Westküste Schleswig-Holsteins zu den Niederlanden » (« Nordelbingen, Beiträge zur Heimatforschung in Schleswig-Holstein, Hamburg und Lübeck », deel 12, Flensburg 1923, blz. 220-289). Vermeldenswaard bij deze aankoop en overbrenging is de medewerking der Duitse autoriteiten: de hoeve staat op de Duitse monumentenlijst, er mag dus niets mee gebeuren, niettemin gaf men — mede omdat Duitsland in het ver van Sleeswijk gelegen Cloppenburg zijn enige openluchtmuseum bezit — de toestemming tot verplaatsing naar Sorgenfri.

Er zijn ook andere tekens van Deens-Duitse toenadering, al is het een feit dat men het thema « Meet four millions friends in Denmark » wèl in de Engelse en Nederlandse V.V.V.-gidsen en niet in de parallel lopende Duitse behandeld vindt. In dit verband noem ik het ongemoeid laten na de Tweede Wereldoorlog van de in 1920 bij volksstemming vastgestelde grens tussen Noord- en Zuid-Sleeswijk, de Duitse minderscheidsscholen in Noord-Sleeswijk, de Deense kerkdiensten in de fraaie kapel van « Schlosz Gottorf » te

Sleeswijk, de ijverige medewerking van iemand als Dr. Ernst Schlee (die zijn opleiding in Zweden ontving) als het er om gaat het Deense openluchtmuseum beter tot zijn recht te laten komen. Van het wederzijdse heimwee — Sleeswijk-Holstein «up ewig ungedeelt» — getuigt onder meer de «Kreis»-benaming «Süd-Tondern» (in plaats van Niebüll), waarbij men bekende dat het door zijn kantwerk vermaarde Tondern (= Tøndern) sinds 1920 weer in Denemarken ligt. Laten in de toekomst grensgebieden als bijvoorbeeld Sleeswijk, Reiderland, de Graafschap Bentheim, Limburg, Frans-Vlaanderen nog veel meer dan ooit tevoren de zo nodige tussenschakels vormen, waar men ook door middel van zijn gewestelijke cultuur deel heeft aan twee officiële culturen en waar men met begrip en met blijdschap de middelaarsrol vervult. Hier voor is een gebiedende eis, dat het grote land belangrijk meer faciliteiten voor het onderwijs in de taal en de cultuur der kleinere naburen verleent dan totnutoe doorgaans het geval pleegt te zijn.

Groot-Denemarken omvat, behalve Zuid-Sleeswijk, ook nog de drie zuidelijke provincies van Zweden — iedere Deen kan het u vertellen. Uit deze gewesten en hun naaste omgeving is een vijftal overwegend houten museumpannen afkomstig: twee statige en in het vierkant gerangschikte boerderijen, een badhuisje, een korenschuur en een watermolen. Het gaat hier om Schonen, Halland en Blekinge en wat daar onmiddellijk aan grenst, de Zweedse voedselbron. Sinds 1660 hoort dit gebied bij Zweden.

Tegenover het Frilandsmuseet ligt het belangwekkende landbouwkundig museum. En voorts biedt de afdeling boerencultuur in het Nationalmuseet te Kopenhagen een rijke en fraaie verzameling van boerenkamers, op een gelukkige wijze met vertrekken over algemene onderwerpen afgewisseld. De door Peter Michielsen en Holger Rasmussen geschreven gids «Danish peasant culture» (1955, 92 blz.) geeft uitvoerige inlichtingen en een dertigtal illustraties. Meer dan de helft van het boek bestaat uit een bondige beschouwing over de onderdelen van het Deense volksleven, daarna volgt de beschrijving der vertrekken. Voor Nederlanders is daarbij biezonder interessant de afdeling Amager, het eiland zuidoostelijk van Kopenhagen waar koning Christiaan II sinds 1520 boeren uit de Noordelijke Nederlanden (Waterland, West-Friesland) koloniseerde met het oog op de voedselvoorziening van de hoofdstad. Nog tot vandaag-de-dag bestaat er het onderscheid tussen Hollandse en Deense boeren, welke laatsten echter sterke invloeden van de wooncultuur van de emigranten ondergaan hebben. Ook het vanouds-

Nederduitse, vroeger onder Deens bewind staande Holstein is in deze afdeling uitstekend vertegenwoordigd met een kostbare kamer uit Urendorf.

In Aarhus, de tweede stad van Denemarken, kan de volkskundige eveneens iets biezonders aantreffen. Daar ligt in een fraai park «Den gamle by» = «De oude stad», het unieke levenswerk van Dr. h.c. Peter Holm. In 1909 is het begonnen met het burgemeestershuis, en thans omvat het museum niet minder dan 50 grotere en kleinere gebouwen. Het bedoelt een zo volledig mogelijke indruk te geven van de oude Oost-Jutlandse stad en haar bedrijven. Men ziet er de hoedenmaker net zo goed als de bierbrouwer, de zadelmaker houdt er de boekbinder gezelschap en verder vindt men er de bakker, de barbier, de klokkenmaker, de goudsmid. En ga zo maar door. Men kan kosteloos over het plein en door de pittoreske straatjes kuieren; men betaalt slechts wanneer men een of meer interieurs wil bezichtigen. Deze bezichtiging geschiedt onder leiding van uitleg verschaffende gidsen, die ruim tachtig gulden in de week verdienen en geen fooien verwachten. Daarnaast zijn er de in een museum gebruikelijke verzamelingen, waarbij o.m. een houten beeld van onze Mikkel van Grøningen opvalt, die ook de vervaardiger is — anno 1587 — van de uitnemende preekstoel in Aarhus' merkwaardige domkerk.

Een dergelijke Nederlandse invloed past bij het feit dat vele grootburgers van Aarhus van Nederlandse afkomst zijn, bij de Hollaenderdybet in de Sont en bij de dominerende lichtreklames van Philips en de Utrecht op het raadhuisplein te Kopenhagen. Ja, Nederland en Denemarken zijn in een geschiedenis van eeuwen ten nauwste met elkaar vergroeid. Men bespeurt het als oppervlakkig toerist; men kan het thuis grondig nalezen in het tweedelige studiewerk «Holland og Danmark» van Knud Fabricius, L.H. Hammerich en Vilh. Lorenzen (København 1945), met zijn keur van goed-geïllustreerde bijdragen door verschillende medewerkers, waarbij onder meer een uitvoerig artikel over Amager opvalt.

HET PROBLEEM DUITSLAND

Maar naast deze Nederlandse beïnvloeding is er toch ook, vooral in vroeger eeuwen, de Duitse- en wel in sterkere mate dan bij ons in de Lage Landen. Duits was tot aan de door Bismarck toegebrachte nederlaag Denemarkens tweede taal — vanwege de Duitse bezittingen, vanwege de koninklijke familie. Andersen begon met zijn «Das Märchen, meines Lebens» in het Duits te publiceren;

in de «Kjøbenhavens-Posten» van 25 september 1829 staat links Andersen's «Det døende Barn» en rechts Ludolph Schley's vertaling «Das sterbende Kind».

In een te Hannover gehouden rede «Karakter en kultuur van de Nederlander», brengt Annie Romein-Verschoor deze misschien ietwat penibele kwestie terloops even ter sprake («Mitteilungen Institut für Auslandsbeziehungen» (Stuttgart) mei-juni 1956, blz. 138). In het Skandinaafse familieleven is het onze historica opgevalen, hoe «Duits» daar alles is of tenminste totvoorkort was. Bij ons geen biedermeier-meubels tot diep in de twintigste eeuw, geen «Kaffeetisch», geen kelderzaken, geen kleurige wachtparade (een der charmes van Kopenhagen!) en zeer weinig kerkhofbezoek. «Wir reden einander nicht mit «Herr Direktor» und «Frau Doktor» an, und unsere kleinen Mädchen machen keine Knickschen». Over deze vlotte bewering — die stellig kernen van waarheid bevat, al is zij te veralgemenend — zou een heleboel losgemaakt kunnen worden. Zo bijvoorbeeld over het elkaar in de derde persoon bij de functie aanspreken, dat karakteristiek is voor ons Friesland en voor het koele en gereserveerde Zweden, waar men niet spoedig doordringt tot de intimiteit. Wat Frankrijk voor de Nederlanden is geweest, dat was totvoorkort Duitsland voor Noord-Europa: de belangrijkste krant in Denemarken is de «Berlingske Tidende», en de «Dresdener Konditori» aldaar is net zo gesorteerd in banket voor de «Kaffeetisch» of de «Teetisch» (het presenteren van één enkel koekje brengt de lachspieren in beweging!) als de eerste de beste «Konditorei» bij onze Oosterburen. En groente is voor de beesten, worst is kost en vlees moet ge eten «Varme Pølser!» (= worstjes).

Denemarken is niet alleen een kruispunt van cultuurstromingen, zoals ieder land dat leeft en in de wereld ligt. Het is ook Denemarken, al was het slechts om zijn zacht-bekoorlijke landschappen. En waar is men — blijkens het herhaalde «tak» voor dit en «tak» voor dat — zijn moeder, zijn echtgenote en zijn gastvrouw zo erkentelijk voor het goede-der-aarde als in Denemarken en het door de Deense civilisatie beïnvloede Noorwegen? Men neemt er de tijd voor, hartelijk te zijn en bevestigt bij een volgende ontmoeting met een «dank u voor de vorige keer», dat men zich deze met genoegen herinnert. Zo doet ook uw verslaggever, als hij zijn Deense vrienden met de schrijfmachine een hartelijk «tak for skinking» toeroept.

Wassenaar (Nederland)

Dr. Tj.W.R. de HAAN

LITERATUUROPGAVE : De nieuwste publikatie over de Dannebrog is Helge Bruhn, « Dannebrog og danske Faner gennem Tiderne », 1949. Daarnaast blijft van belang : Ed Lund, Dannebrog, Danmarks Palladium. En historisk Skildring af Dannebrog's Oprindelse og Brug gennem Tiderne », Kobenhavn 1919. Voor het kooperatieve stelsel leze men : A. Axelsen-Drejer, « Den danske Andelsbevægelse », Det danske Forlag, 1952. De Deense dorpsvormen worden besproken in Axel Steenberg's « Den danske Landsby », verschenen in de reeks « Vi og vor Fortid » Nr. 1 (J. Schultz Forlag, 1940).

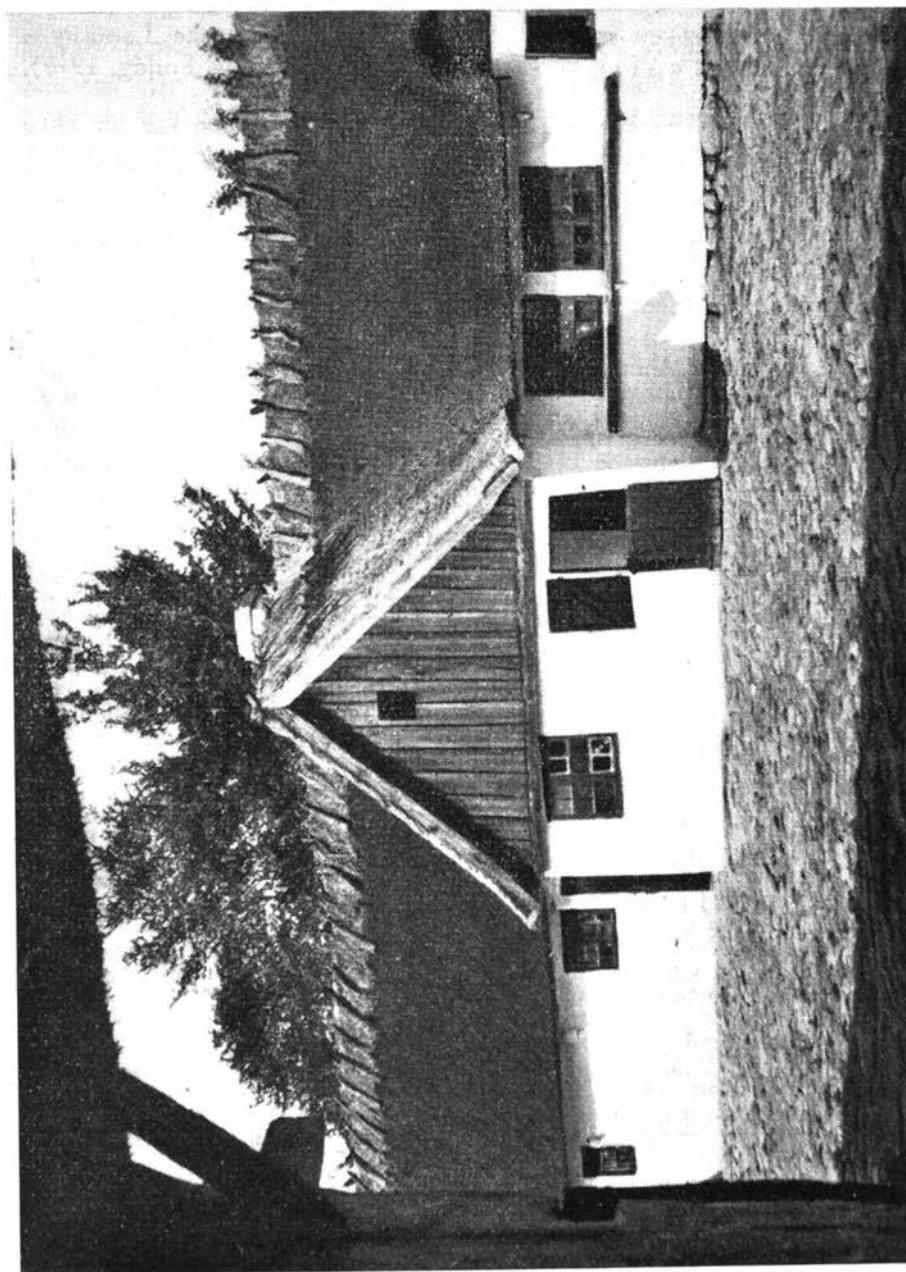
Boekbespreking

't Beertje. Volkskundige Almanak, 1957. Uitgave van de Bond der Westvlaamse Folkloristen. Brugge. Drukkerij Graphica, 80 blz., geïllustreerd. Prijs : 30 fr.

Het verschijnen van deze belangwekkende almanak van de Westvlaamse Folkloristen wordt steeds met vreugde begroet, want « 't Beertje » heeft nog nooit de lezer in zijn verwachtingen teleurgesteld. Zoals het past voor een almanak is de inhoud ervan steeds vol afwisseling. Naast het ernstige, het luimige; naast zuiver folkloristische bijdragen, moppen en aantrekkelijke anekdoten, dus er is « voor elk wat wils ». Oordeel zelf ! Ziehier de inhoud van dit 16° « Beertje » :

1) De Kalender, voorzien van prenten ontleend aan de « Comptoir Almanak » voor 't jaar 1735 van de Brugse drukker Andreas Wydts, « in de Breydel-stræet, in S. Antonius ». 2) W. Giraldo beschrijft in « Jongere Mariale Bedevaartvaantjes » (geïllustreerd) een tiental Westvlaamse bedevaartvaantjes verschenen na de publicatie van het werk van wijlen Maurits van Coppenolle over dit onderwerp. 3) Jos De Smet bewijst eens te meer aan de hand van « Twee oude schilderijen » (geïllustreerd), één van de krijgsschilder Seb. Vrancx (1573-1647) en één van de achttiende eeuwse Brugse kunstschilder J. Garemijn, welke kostbare documenten oude schilderwerken zijn voor de kennis van het dagelijks leven van onze voorouders. 4) Met M. (Mej. Magda Cafmeyer) is het niet alleen aangenaam, maar vooral leerzaam te wandelen « Langs de Damse Vaart » (geïllustreerd). In deze bijdrage krijgen wij niet alleen een trouw beeld van het landschap, maar leren vooral de levenswijze, de gebruiken en de geestesgesteldheid van de oeverbewoners vroeger en nu kennen. 5) In « Pierke Pijcke » beschrijft G. P. B(aert) op humoristische wijze een volkstype van de Leiekant (waarschijnlijk uit Deinze), terwijl (n° 6) Carlos de Vriese in « Napoleon en Nonkel Philibert » een aantrekkelijk verhaal biedt in verband met de brand der St.-Janshofstede te Damme. 7) Daarop volgen twee anekdoten van Jules Fraeyman : « Wel leven... en wel leven is twee ! » en « Dat was 't minste ». 8) Fr. G. handelt over de « Blijde intrede van reuzenpaar te Deerlijk », nl. van de reuzen Jan de Wever en Tieneke van Deerlijk op 16 juni 1956. 9) A(ndré) M(ahieu) schrijft over « Nieuwjaar en verloren maandag » te Brugge vroeger. 10) « Kerstmis 1798 » is een kerstverhaal door J. van Damme, dat speelt gedurende de Franse tijd. Daarop volgen enkele moppen. Zoals zijn voorgangers wordt ook dit 16° « Beertje » warm aanbevolen aan onze lezers.

F. V. Es.

Boerderij uit Pebringe op Sjoelland (Denemarken)

Over «Het geestelijk Kaartspel» uit Baasrode

Inleidende nota.

Van Mevrouw Elv. Famelaere-Coene ontvingen wij de volgende variante van het bekende volkslied : «Het geestelijk Kaartspel».

Ze werd haar in 1956 meegedeeld door een zeventigjarige vrouw uit Baasrode en wel uit het geheugen. Haar grootvader en zijn gezin zongen dit oude lied, terwijl ze allen samen bij winteravonden aan het «kempellen» (hennepellen) waren. De grootvader was de bezieler van de samenzang, zoals haar vader het later ook was, maar voegde ze er aan toe : «Mijn vader had geen stem!» Gedurende de zang kwamen de geburen hen aan de buitendeur beluisteren, want het huisje was te klein om al de belangstellenden binnen te laten.

Deze variante verschilt weinig van het lied uit Aarschot en Alseberg, opgenomen door de Eerw. Heer Jan Bols in zijn «Honderd oude Vlaamsche Liederen», Namen, 1897, blz. 109-114. Ze bestaan allebei uit 12 strofen. Alleen is de tekst uit Baasrode nog wat meer verhaspeld. Dikwijls wordt er geen rekening gehouden noch met rijm noch met versmaat.

Aan het thema van dit volkslied, dat ook wel voorkomt als volksvertelling⁽¹⁾, wijdde Prof. Dr. J. Bolte een zeer belangwekkende studie in het «Zeitschrift des Vereins für Volkskunde», XI (1901), blz. 376-406, en XIII (1903), blz. 84-88, waarin hij ook varianten vermeldt uit Duitsland, Frankrijk (de soldaat heet aldaar : le grenadier Richard), Engeland, Denemarken, Zweden, Oostenrijk, Spanje, Portugal, Italië en IJsland. Op blz. 85 van de XIIIe jg. (1903) van dat tijdschrift heeft hij een prent opgenomen, die ook te vinden is in het geïllustreerd werk van H. R. d'Allemagne: «Les Cartes à jouer du XVe au XXe siècle» (Parijs, I, 1906, blz. 487) en die de soldaat Richard voorstelt terwijl hij de mis hoort met in beide handen een open kaartspel⁽²⁾. Ook in «Ovl. Zanten» verschenen er enkele varianten van dit volkslied, nl. : «Christelijk en Stichtbaer Liedeken van het natuerlijk Kaarten spel», V (1930), blz. 98-104, gevolgd in jg. VI (1931), blz. 50-52,

(1) V. De Meyere, Vlaamsche Vertelselschat, 3e d., nr CCC, blz. 271-273 : Van een jongen die zijn catechismus kende.

(2) Zie ook voor de Franse versie van de vertelling : «Histoire du jeu de cartes du grenadier Richard, ou explication du jeu de cinquante-deux cartes, en forme de livre de prières» par Hadin, employé au ministère des finances. Parijs, 1811.

van een belangwekkende mededeling van wijlen de Antwerpse folklorist Em. van Heurck, waarin hij handelt over de eerste drukkers van het lied op vliegende blaadjes in het begin der XIXe eeuw, nl. Jos Thijs te Antwerpen en Leander van Paemel en zijn dochter Isabella van Paemel te Gent; een Engelse versie: « The Soldier's Bible », vertaald door H. J. Verburgt, XXVII (1952), blz. 141-143 (de soldaat heet er Robert Marshall), terwijl L. Defraye, uit Deerlijk, in de XVIIe jg. (1942), blz. 110-112, een samenvatting publiceerde van « Het Geestelyck Kaert-spel met Herten Troef oft het spel der Liefde », door Eerw. Pater Fr. Joseph van de H. Barbara, Carmeliet Discals (1666), waarin het thema breedvoerig uitgewerkt wordt in een sermoen.

In het « Jaarboek van de Zottegemse Culturele Kring, 1952-1953 », blz. 203-213, verscheen van de hand van Lic. N. van den Bossche een Zottegemse variante van het lied, met een zeer interessant commentaar⁽³⁾.

Dit thema schijnt wel zijn oorsprong te vinden in de geestelijke literatuur. Bekende predikers uit de late middeleeuwen en uit de 16e en 17e eeuwen maakten veel gebruik van dergelijke stichtende « exempelen » in hun sermoenen, om de verbeelding en het gemoed van het volk te treffen. Deze verhalen werden dan voortverteld of maakten het onderwerp uit van een lied en werden aldus van geslacht tot geslacht overgeleverd. Ook stond het lied op het repertorium van marktzangers, die met hun vliegende blaadjes bijdroegen tot de verspreiding ervan.

We laten hier de tekst volgen, zoals hij opgenomen werd door Mevrouw Elv. Famelaer-Coene. In voetnota geven wij ter vergelijking en ter verduidelijking van sommige grove verhaspelingen in de tekst de overeenkomstige passages uit de versie van de Eerw. Heer J. Bols weer.

F. v. Es

(3) Zie ook « Biekerf », XXXVII, blz. 128. Voor Wallonië: « Wallonia », Luik, III (1905), blz. 53-56.

HET GEESTELIJK KAARTSPEL

1.

Een Duitse soldaat heel sterk en kloek
Ging naar de kerk zonder verduiken
In plaats van enen kerkboek
Een gans spel kaarten te gebruiken,
Hetgeen kwam te mishagen
Aan de overheden, want
Men zag hem overdragen
Gauw van zijnen sergeant
Aan zijnen majoor.
De soldaat wierd geroepen.
Men sprak hem aan (bis)
Over dat slecht en stout bestaan.

2.

De soldaat sprak met groot verstand :⁽¹⁾
« Mijnheer majoor let op mijn woorden :
Gij weet een arreme soldaat
Per dag trekt hij maar negen oorden.
Wie net en pront wilt lopen,
Met 't geld van zijnen pree
Geen kerkboek hem kan kopen!
Ik draag mijn kaarten mee
Als ik ter kerke ga. »
De majoor sprak metenen :
« Zeg mij met spoed, (bis)
Wat gij in de kerk met die kaarten doet. »

3.

De soldaat ziende hem in nood
Legde de kaarten op tafel open.
Hij heeft ze alle klein en groot
Met veel aandacht eens overlopen.
Nadat hij wat had gekeken,
Sprak hij : « Mijnheer majoor,
De kaarten met één teken,
Die stellen mij vaste voor
Dat er is énen God,
Eén Doopsel en één Kerke,
Eén Rooms geloof (bis)
Maakt mijn zinnen voor de dwaling doof!⁽²⁾

4.

« De kaarte *twee* mij vorenleit
Dat God de Zoon heeft twee naturen.

(1) « met beraad ».

(2) « Dat mij maakt voor de dwaling doof! »

't Is d'Heilige Drijvuldigheid
Die 'k in de kaarte *drij* bespeure.
De *vier* al zonder twisten
Die tonen mij naar de wens :
Die vier evangelisten,
De vier uitersten des mens :
De dood, 't oordeel, d'hel
Ook d'hemelse glorie,
Waardoor ik peis (bis)
Op de langdurige eeuwge reis.

5.

« De kaarte *vijf* toont mij nog meer :
Het zijn de vijf bloedige wonden,
Die Jezus, onze goede Heer,
Eens heeft ontvangen voor onz' zonden.
De *zes* al naar behagen
Mij klaar te kennen geeft
Hoe dat God op zes dagen
Alles geschapen heeft :
Hemel, aarde, zee,
De zon, de maan, de sterren,
De mens voorwaar (bis)
En al wat hier nog is op deze aar.⁽³⁾ (aarde)

6.

« Als ik de waarheid zeggen mag,
Als ik beschouw de kaarte *zeven*,
Dan denk ik op de zevenste dag,
De zondag ons van God gegeven
Tot rust om hem te dienen.
Als ik de *acht* beschouw,
Dan valt mij in de zinnen
De ark of het gebouw,
Waarin dat Noë was
Met zonen en hun vrouwen :
't Getal van acht (bis)
Bleef er in den zondvloed onversmacht.⁽⁴⁾

7.

« De *negen* brengt mij in het brein
Dat er zijn negen vreemde zonden;
Van tien melaatsen dat er zijn
Tot negen ondankbare worden.⁽⁵⁾
De tien stelt mij voor ogen

(3) « Den mens vol waard (bis)
En alles wat er is op de aard. »

(4) « Zijnde in den zondvloed niet versmacht. »

(5) « Ook negen zonder dank bevonden. »

De tien geboden straf,
Die 't heilige schrift kwam togen⁽⁶⁾
Die God aan Mozes gaf;
Dan denk ik nog daarbij
Op de tien schrikbare plagen
Die God eens zond (bis)
er dat hij Farao in de zee verslond.⁽⁷⁾

8.

« En de vier *zotten* in het spel
Die stellen mij voor de lasteraren,
Die schier als duivels uit de hel
Rond onzen zaligmaker waren,
Wanneer hij wierd gevangen.
De vier *vrouwen* bekend
Die tonen mij naar verlangen
Hoe ieder element
Water, lucht, vuur en wind
Mij houden in het leven,
't Geen ik beken (bis)
En mijnen schepper voor dankbaar ben.

9.

« En de vier *heren* en *azen* schoon,
Die tonen mij 't heilig Kruis verheven,
Waaraan dat Christus, enige zoon,
Zijn leven kwam ten beste geven.⁽⁸⁾
Het kruis dat heeft vier hoeken
Waarvoor vlucht 't hels gespuis.
De *klavers* door te zoeken
Daar vindt men weer het kruis.
Als ik de *pijken* zie,
Dan denk ik op de lanse,
Waarmee gewis (bis)
Dat Jezus' zij gans doorstoken is.

10.

« In het bezien van d'*herten*-kaart
Beschouw ik Jezus vlamme herte,
Die zijne kerk bemint en bewaart
En haar vertroost in hare smerte.
De *koekens* wel, bepereld
Beschouw ik in 't gemoed,
Hoe dat God voor de wereld
Vergoten heeft zijn bloed
Tot onze zielebaat

(6) « Zo 't heilig schrift komt togen, »

(7) « Als Farao in de zee verslond. »

(8) « Waar Jezus zoet, Gods enig zoon,
Zijn bloed kwam aan ten beste geven. »

En te wassen van zonde,⁽⁹⁾
Om ons gelijk (bis)
Te brengen in zijn Koninkrijk.⁽¹⁰⁾

11.

« De kaarten van geheel het spel
Tot *twee en vijftig* wel begrepen :⁽¹¹⁾
Er zijn in 't jaar, bevat mij wel,
Ook juist twee en vijftig weken.
'k Kan *twaalf* kaarten tellen
Beschilderd grof of fijn,
Die zullen mij vorenstellen
Dat er in 't geheel jaar zijn
Twaalf maanden juist,
Zodat de kaart kan dienen
Voor almanak (bis)
Voor Bijbel en kerkboek in de zak. »

12.

De majoor zeide heel voldaan
« Zo een kaartspel moet men bekronen. »
Hij liet de soldaat henegaan
En kwam hem altijd liefde tonen.
Dus alwie 't kaartspel eren
Volgt dezen soldaat na,
Wilt ware deugden leren,
Laat uw boos leven daar.
Dit geestelijk kaartspel
Dat leert ons mediteren
Bij wijl en tijd (bis)
Op 't geen ons kan brengen tot zaligheid.⁽¹²⁾

E. F.-C.

(9) « Om zo de mensen al
Te wassen van hun zonden. »

(10) « Te brengen in het hemelrijk »

(11) « ... wel bekeken »

(12) « Op 't geen ons dient ter zaligheid. »

Sint-Goriks-Oudenhove : Twee ijzeren Maskers in de Kerkmuur.

Sint-Goriks-Oudenhove, een rustig dorp tussen Zottegem en Oudenaarde, is vooral om twee punten bekend :

1) om de paardenommegang die plaatsgrijpt de derde zondag na het feest van de H.-Kruisvinding (3 mei) en die « de eerste rijning » van de streek wordt genoemd.

2) om het « Kruiswater », dat men er kan bekomen in het « Gemeentehuis », de herberg naast de kerk, en dat aangewend wordt om meerdere kwalen te bestrijden.

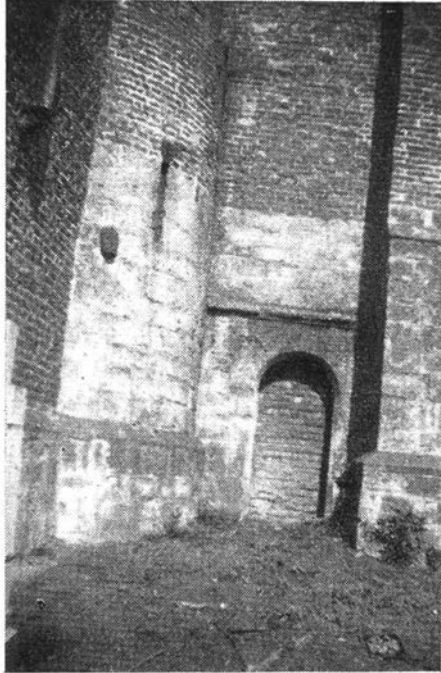
Weinig of geen mensen kennen het bestaan van de ijzeren maskers, in de zijwand van het kerkgebouw. Aan de rechterzijde van de toren bemerkt men een met bakstenen dichtgemetselde deuropening. Naast (links) deze deuropening bevindt zich, in de vierkante toren ingewerkt, een rond torentje waarin zich de wenteltrap bevindt. Op het onderste, in natuursteen opgetrokken gedeelte van dit torentje bemerkt men de twee ijzeren maskers. De ogen, neus en mond zijn zeer precies getekend. Het ene masker bevindt zich ongeveer twee meter vijftig boven de grond, het andere een weinig hoger, vlak boven de verticale gleuf, langswaar het licht binnendringt voor diegenen, die de wenteltrap bestijgen, en midden in de drie onderste lagen van het opgaande baksteenge-deelte van genoemd rond torentje.

Hoe zijn die maskers daar terecht gekomen? Geen inwoner van de gemeente kon het verklaren.

De pastoor heeft het eindelijk « verklapt ». Er zou een ruzie tussen een burgemeester en een pastoor mede gemoeid zijn. Vroeger trad een burgervader regelmatig langs de torendeur de kerk binnen, om dan van in de sakristie de mis bij te wonen. Op een goede dag zou de priester het niet langer hebben geduld. Er werden beslist enkele lieve woordjes gesproken om het geschil te beslechten, maar de pastoor won het pleit door de torendeur dicht te doen metselen. Een grapjas zou de geschiedenis willen vereeuwigen hebben door twee ijzeren maskers in de muur te metselen. De maskers bestaan nog, maar de volksoverlevering weet niets meer omtrent hun oorsprong en verklaring.⁽¹⁾

Zegspersoon : E.H. pastoor D'Hauwe, 75 j. Sint-Goriks-Oudenhove.
Zottegem. R. VAN DER LINDEN.

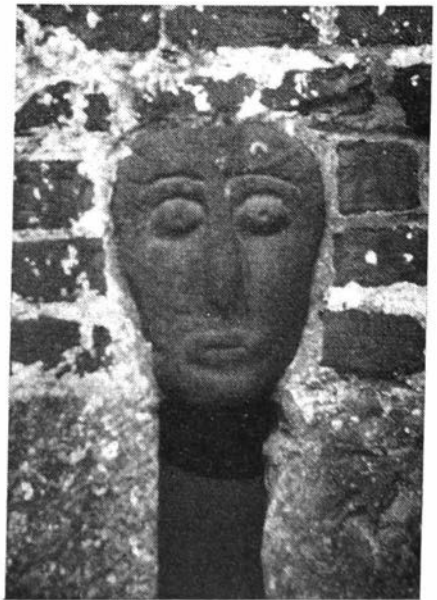
(1) In het Liber Memorialis, dat een aanvang neemt in 1870, wordt er volgens de verklaring van E.H. D'Hauwe geen woord over gerept.

1. Kerk van St. Goriks-Oudenhove.
Zijmuur met ijzeren maskers.

2. Onderste ijzeren masker

3. Bovenste ijzeren masker.

Foto's J. de Buck, Zottegem.

Zo wordt het Driekoningenfeest nog in Antwerpen gevierd (1)(2)

Enkele folkloristen hebben te Antwerpen een Driekoningen comité gesticht met het doel om, in samenwerking met een of ander jeugdgroep, jaarlijks het Driekoningenfeest te vieren en dat zo trouw mogelijk volgens de overleveringen uit onze lage landen, n.l. met de gebruikelijke kaartpartij, het opdienen van pannekoeken en koffie, de koningstrekking, de biertafel en als slot een danspartijtje als in vroeger dagen.

Wij geven hier de beschrijving van een dezer Driekoningenavonden : De ruime zaal biedt een feestelijk uitzicht, slingers van bontgekleurd papier hangen aan de zoldering, alsook aan de wanden en aan de koningstafel, die ook nog versierd zijn met allegorieën, sterren, schilden, koningen te paard of op kamelen, koningskronen, mannekenbladen met koningsbrieven, foto's en illustraties van vroegere Driekoningenfeesten.

Om 17 uur begint het feest met de kaartenprijkskamp (hartenjagen). De winnaars van ieder tafel moeten verder ondereen kampen tot de kampioen uitgeroepen wordt. Dat duurt zowat vijf kwartier.

De kaarten worden weggenomen en de meisjes van de jeugdgroep brengen de borden met hoog opgestapelde pannekoeken en plaatsens die op de tafels, waar eenieder zichzelf bedient.

Intussen hebben de meisjes koffie geschonken en nog meer pannekoeken en koffiekannen worden aangebracht tot eenieder volstaan is.

Men wacht niet tot de tafel afgediend is en de koningstrekking is reeds aan de gang om het hof samen te stellen, dat behalve uit de Koning en de Koningin, die hij moet uitkiezen, zal bestaan uit

(1) Over koningstrekking en koningsbrieven zie ook : L. Lievevrouw-Coopman, Dertienavond in het Gentse, Oostvl. Zanten, jg. XVII (1942), blz. 149-181.

(2) Sedert jaren beijvert zich dhr. G. Albrecht, schrijver van dit artikel, om in Vlaanderen het vieren van Driekoningenavond, naar aloud gebruik, weer in zwang te brengen. Hij richtte niet alleen dergelijke vieringen in, maar schreef ook een handleiding tot het vieren van het Driekoningenfeest in de familie- en in de vriendenkring, nl. « Driekoningenavond », een brochure van 32 blz., die ook rijmlootjes voor de koningstrekking bevat. Dit artikel is er een samenvatting van. Het boekje wordt warm aarbevolen bijzonder aan jeugd- en vriendenkringen. Het kost 50 fr. (30% korting voor onze leden). Ook losse exemplaren van koningsbrieven zijn te bekomen tegen 5 fr. voor het eerste en twee frank voor ieder volgend dubbelblad aan het adres van dhr. G. Albrecht, Van Schoonhovenstraat, 58¹, Antwerpen. Pc. nr. 813.58.

De Redaktie.

de Raadsheer, de Kamerheer, de Geheimschrijver, de Nar, de Schenker, de Voorproever, de Zwitser en de Portier.

De loten worden aangeboden in slaapmutsen; de loter staat recht, trekt zijn koningsbrief, reikt hem aan de houder van de slaapmuts, en wacht om te gaan zitten tot deze het briefje afgelezen heeft.

Wij geven hier de tekst van een der koningsbrieven :

= De Voorproever =

Het bier is gesmolten brood,
Het stilt dus ook de hongersnood,
Het stilt de honger en de dorst
Zowel van mij als van mijn vorst.

Als de loting van het hof geëindigd is, worden een paar folkloristische wijsjes gespeeld door een trio bestaande uit vedel, cello en piano, waarna een lid van het comité wat uitleg verschaft over het verloop van het gebeuren voor die personen, die voor de eerste maal het feest bijwonen.

Intussen heeft het hof zich teruggetrokken om de officiële kleedij en de attributen aan te doen.

Thans verschijnt de Zwitser aan het uiteinde der zaal, laat drie maal de stok van zijn hellebaard op de vloer dreunen en roept plechtig : « Het hof! »

Eenieder staat recht en onder de tonen van een triomfmars doet de koninklijke stoet zijn blijde intrede tussen de rijen tafels, wijl de aanwezigen het thema van « Lang zal hij leven! » uit de triomfmars medezingen.

Na al de rijen doorgewandeld te hebben, komt de stoet op het podium achter de koningstafel.

De geheimschrijver overhandigt het gezegeld perkament met de troonrede aan de koning, die ze plechtig afleest, nu en dan onderbroken door de kwinkslagen van de nar of de toejuichingen van zijn onderdanen. Sire eindigt met zijn eerste dekreet uit te vaardigen : « Ontstopt het vat! » hetgeen op luide toejuichingen wordt begroet. Men zingt : « Hij leve lang! » en ieder gaat zitten.

Wijl het bruisend nat uit de kannen geschonken wordt, komt een groepje jongens en meisjes al spelend en zingend de zaal binnen, stapt heen en weer tussen de rijen tafels en gaat zich tegenover de koninklijke tafel plaatsen, om vervolgens met een drietal oude liederen aan Zijne Majesteit de gebruikelijke serenade te geven.

Eens dat ernstig werk verricht, verlaten zij de zaal op dezelfde wijze als zij opgekomen zijn, doch ditmaal met leuke wijsjes.

Nu nadert het grote ogenblik. De kamerheer staat recht en roept : « Geeft acht! »

Al de aanwezigen zijn rechtgestaan, en het klinkt verder : « De schenker schenkt! », waarop deze de koninklijke beker vult.

Weer klinkt het : « De voorproever proeft! » en deze neemt met het nodige ceremonieel een teugsken van het bier.

Thans heft Zijne Majesteit de beker in de hoogte en ieder doet hem na. Als dan gezamenlijk het drinklied wordt aangeheven, gevolgd door het commando : « Een, twee, drie! », roept de kamerheer : « De Koning drinkt! » waarop de disgenoten wederroepen : « Zuipen! »

De koning drinkt! en als de koning drinkt moet iedereen mededrinken; dat is het gebruik en dat is de wet, en opgepast voor wie het zou kunnen vergeten, want de nar, die heel wat attributen heeft, zal er wel aan doen herinneren door aan de nalatige in het gezicht een veeg zwartsel toe te dienen.

Daarmede is het officiëel gedeelte afgelopen en wordt een tweede loting aangevangen met brieven, die ietwat minder met hofhouding te doen hebben.

Er zijn er voor getrouwde mannen en vrouwen, alsook voor jongens en meisjes.

Wij geven hier een voorbeeld van ieder soort :

De Pezewever.

In alles ben ik zeer precies,
Ik zet de puntjes op de i's
En redeneer ik soms wat slap,
Dan geeft men mij een zeverlap.

Stoute Bette.

En staat mijn mutse soms wat scheef
En komt mijn tongblad op dreef,
Dan zeg ik ieder zijn fatsoen
En zwijgen zou 'k voor niemand doen.

De Minnezanger.

Ik zing mijn Vorst en eed'le heer
Heldendichten van weleer,
Doch aan de deernen, hups en fijn,
Zing ik een ander liedekijn.

Het Kind van Moeder.

Ik ben het kindje lief van moe,
Dit is altijd gebleken
En daarom mag ik, af en toe,
Nog wel een potje breken.

De loting wordt nu en dan onderbroken om een of ander disgenoot toe te laten iets te zingen of voor te dragen.

Zo worden er ernstige-, kluchtige- en drinkliederen ten gehore gebracht, een lezing of vertelling van een volksverhaal, een folkloristisch voordragen van Heer Halewijn, het voorlezen van de paardenpaternoster, nog muziek, tweezang en samenzang, het opgeven van raadsels.

Wie van de meisjes het lot treft van « Het schoonste kind », moet de koningstafel benaderen en wordt haar hoofdje door Zijne Majesteit met een rozenkroontje getooid, ook het « Maagdeken » krijgt op dezelfde wijze een kroontje van witte bloemen.

De nar heeft het recht de koning in zijn toespraken te onderbreken; het behoort tot zijn prerogatieven, dat hij al de dames, behalve de koningin, mag kussen, iets waar hij door den band weet gebruik van te maken. Dat en het zwartvegen en andere fratsen zijn op zichzelf al voldoende, om er bij de aanwezigen « den moed in te houden ».

Gewoonlijk moet de biechtvader ook biecht horen en de zondaar of zondares zal dan als penitencie zoveel personen van het andere geslacht moeten kussen, ofwel nog zoveel kussen geven aan het schoonste meisje of de schoonste jongen.

Af en toe klinkt het onverwachts « De Koning drinkt! » door iedereen nageroepen en dan is het midden het geschreeuw een haastig grijpen naar de glazen, om door de nar niet verrast te worden.

Het bezoek van de drie Wijzen met ster, rommelpot en schelijzer komt op het laatste. Ze zingen een drietal liederen eerst ernstig, dan kluchtig, waarbij om te eindigen een paar boertige danspassen de gang onderlijnen, wat zeer komisch aandoet.

Na de prestatie doen zij een omhaling ten bate van een werk van openbaar nut en na hun heengaan bedankt de Koning zijn onderdanen voor hun medewerking aan het wellukken van het feest.

Men zingt nog gezamenlijk : « En 's avonds is het goed ».

Tafels en stoelen worden op zij geschoven en de Koning met de Koningin opent de «vermenigvuldigingsdans». Als de muziek stopt nemen beiden een andere partner en telkens als er gestopt wordt, gaat de vermenigvuldiging voort tot al de aanwezigen in de dans betrokken zijn.

Volksdansen van eigen bodem wisselen af met wals, polka, schottisch, kwadrille en lancier.

Een spel met panden, het optreden van de marktzangers met het doek van « Het edel Kind van Napoleon », of van een ander straatlied, dat op een lustig deuntje gezongen wordt, ofwel nog het toneel van de kwakzalver of charlatan met zijn onfeilbare remedies voor alle ziekten, brengen nog afwisseling en de avond eindigt met een taptoe of polonaise voor heel het gezelschap.

Zo viert men in grote vriendenkring nog het Driekoningenfeest te Antwerpen.

Zo houdt men nog de oude gebruiken in ere en zet men de traditie voort onder de vorm van levende folklore.

GUIDO ALBRECHT.

Boekbespreking.

Ars Folklorica Belgica. Noord- en Zuidnederlandse Volkskunst, onder leiding van Prof. Dr P. De Keyser, 1956, De Sikkel, Lamorinièrestraat, 116, Antwerpen, 264 blz. Rijk geïllustreerd. Prijs : ing. 380 fr., geb. 440 fr.

Deze prachtige bundel van tien studiën gewijd aan de volkskunst in de Nederlanden — aldus moet het titelwoord « Belgica » naar het voorbeeld van sommige humanisten uit de XVIe eeuw worden verklaard — is bedoeld, zoals trouwens ook het vóór zeven jaar verschenen eerste deel van deze reeks, als de voortzetting van het standaardwerk : « De Vlaamsche Volkskunst » (1934) van V. de Meyere, de baanbreker, met Max Elskamp, van de studie der volkskunst in Vlaanderen, die tot dan toe een bijna onontgonnen gebied der volkskunde was in onze gewesten. Wij moeten de leider en de uitgever van « Ars Folklorica Belgica » gelukwensen, omdat zij voor dit tweede deel de grenzen van de Vlaamse Volkskunst hebben uitgebreid en beroep hebben gedaan op de medewerking van Noordnederlandse specialisten, zoals zij ook opstellen over Waalse volkskunst voor het volgende deel in het vooruitzicht stellen. Zo zal « Belgica » hier waarlijk zijn volledige XVIe-eeuwse betekenis van « Lage landen bij de zee » verkrijgen.

Prof. Dr P. De Keyser, die ook deze tweede bundel, inleidt, handelt over « De Nieuwe Reis naar Luilekkerland » (blz. 7-41), titel van een kinderboekje uit de eerste helft van de 19^e eeuw, uitgegeven te Rotterdam door Jan-Baptist Ulrich. Het bestaat uit 8 blaadjes (titelblad inbegrepen) met houtsneden en tekst, die door S. beschreven en meegedeeld worden. In zijn commentaar onderzoekt en ontleedt hij de verschillende motieven van dit populair en zeer oud thema, waarvan talrijke voorbeelden te vinden zijn in de literatuur en in de schilderkunst. Ook voor de volksliederen en voor de kinderprentjes is « t Luilekkerland » een geliefkoosd thema en talrijke spreekwoorden herinneren er aan.

In het Prentenkabinet van de Kon. Bibliotheek te Brussel berust een XVIIIe-eeuwse gekleurde fries, totnogtoe niet gereproduceerd en waarvan 14 afbeeldingen de bijdrage van Hervé Stalpaert « De Boetprocessie te Brugge » (blz. 43-60) illustreren. Van 1627 af werd door toedoen van de Kapucijnen een boetprocessie ingevoerd te Brugge, ingericht naar het voorbeeld der Spaanse boetprocessies, die in onze gewesten reeds uitgingen op het einde der XVIe eeuw, maar aangepast aan de aard van ons volk. De boetprocessie van Brugge op Palmzondag diende als model voor die van Kortrijk (omtrent 1628), van Menen (1643), van Veurne (1644) en van Oostende (1675). Een decreet van Maria-Theresia van 1778 wijzigde de samenstelling van de Brugse boetprocessie en eindelijk gedurende de regering van Jozef II werd ze definitief afgeschaft. Ook die van Kortrijk, van Menen en van Oostende ondergingen hetzelfde lot. Alleen die van Veurne — dat behoorde tot het bisdom Ieper — welke ondersteund werd door een sterke socialiteit, bleef tot heden voortleven.

Dr J. Weyns, de dynamische conservator van het Openluchtmuseum te Bokrijk, schrijft « con amore » over de « Kempische Zandtekeningen » (blz. 61-76), niet te verwarren met zandtapijten. Deze tekeningen zijn louter decoratief, niet voorstellend, en dienden tot versiering van de keukenvloer. Het gebruik is jammer genoeg ver verdwenen. Na de betekenis ervan voor de volkskultuur aangegeven te hebben, gaat S. de techniek, alsook de vormen en motieven van deze zandtekeningen na. Ook handelt hij bondig over zandtekeningen buitenshuis (versiering van veldkapelletjes, ook vóór de kerk of het huis der bruid bij een huwelijk).

R. de Bock vraagt onze aandacht voor het « Traditioneel Scheepsornament » (blz. 77-104) en meer bepaald het eigen traditioneel scheepsornament, de eenvoudige versieringen met een symbolisch karakter, welke vroeger een zin hadden, die nu dikwijls moeilijk terug te vinden is, omdat hij dikwijls teruggaat tot heidense geestesopvattingen.

Wie het Openluchtmuseum te Arnhem bezocht, heeft zonder twijfel de enig mooie verzameling boerenwagens, met hun rijke versieringen: snij-, schilder- en smeedwerk, bewonderd. Ook in de musea van Amersfoort, Gorcum, Gouda en in het oud eethuis « De Boerenwagen » in de Raamstraat te den Haag zijn nog dergelijke boerenwagens en vooral prachtige onderdelen ervan te zien. H. Braber, de bekende specialist in de studie van de Oudhollandse boerenwagens, beantwoordt aan de hand van talrijke voorbeelden in zijn bijdrage over « De Versiering van de Nederlandse Boerenwagens, met een aanvulling en illustraties van Pr. M. C. A. Meischke » (blz. 105-133) de vragen, hoe het komt dat in westelijk Nederland men er toe gekomen is de wagens zo mooi te versieren en welke de aanleiding was tot deze versiering. Hij geeft ook een bloemlezing van wagenrijmen en handelt verder over de vaklieden, eenvoudige dorpsmeden en -wagenmakers, de scheppers van zoveel schoonheid. Ze werkten volgens vaste tradities en naar oude prenten en werktekeningen, maar zochten en vonden toch steeds nieuwe composities. Door het invoeren van de moderne vervoermiddelen ging de oude wagenmakerij te niet. De laatste geornamenteerde boerenwagen werd in 1943 te Meerkerk gemaakt.

L. Maerevoet, hoofdonderwijzer te Mariakerke a/d Schelde, die afstamt van een vissersfamilie en als knaap met zijn vader meegevist heeft, handelt in « Scheldevissers » (blz. 135-164) over zijn jeugdherinneringen, over het harde leven, de eigenaardige gebruiken, de kledij, de boten, de bijnamen, de sagen en andere verhalen, het bijgeloof van de vissers van de Beneden-Schelde. Met het verdwijnen van de meivis is het vissersambacht aldaar ver te niet gegaan.

Van wijlen Prof. emer. Dr A. J. J. Van de Velde verschijnt posthuum een bijdrage over « De Monstrorum Historia van Ulysses Aldrovandi (1522-1607) als bron voor de folklore der vliegende blaadjes » (blz. 165-180), waarin S. aantoot, te summier naar onze mening, dat dit merkwaardig compendium van de monsters uit de volksverbeelding een der bronnen is van de vliegende blaadjes uit de 16^e eeuw en later, waarop dergelijke monsters afgebeeld en in rijm en proza beschreven worden.

J. Duyvetter, hoofd van de afdeling Klederdrachten van het Openluchtmuseum te Arnhem, en Mej. Alb. Nieuwburg, assistente aan dit zelfde museum, schreven twee belangwekkende bijdragen, respectievelijk over « Streekdrachten in Nederland » (blz. 181-209) en over « Handwerken toegepast op streekdrachten » (blz. 209-223). Terwijl wij in het eerste opstel een tamelijk volledig overzicht (ook illustratief) krijgen van de voornaamste streekdrachten in Noord-Nederland, worden in het tweede de bij die klederdrachten toegepast handwerktechnieken beschreven. Beide

schrijvers tonen aan dat de wetenschappelijke bestudering der streekdrachten en van de erbij toegepaste handwerktechnieken en -ornamentiek nog betrekkelijk weinig gevorderd is in Nederland, niettegenstaande er veel over werd gepubliceerd.

Last not least komt Jules Pieters aan de beurt met een merkwaaardige bijdrage over « Bedevaartvaantjes en Paardenomwegingen » (blz. 225-264). Na eerst over de vormen, de oorsprong, de bedoeling en de uitvoering der bedevaartvaantjes in het algemeen gehandeld te hebben, gaat S. over tot de studie der paardenomwegingen. Hij gaat eerst na welke plaats zij innamen in de processies en omwegingen in 't algemeen, dan handelt hij over hun verspreiding en geeft een omstandige lijst van de nog bestaande en verdwenen paardenomwegingen in België. Verder onderzoekt hij ter ere van welke heiligen in ons land ruitersomwegingen werden of nog worden gehouden en op welke data. Nog andere elementen, die van belang zijn om tot het juiste karakter van dit gebruik door te dringen worden nagegaan, zoals de rit driemaal rond de kerk of het kerkhof, de wedstrijden, de nachtelijke tochten, het afschieten van vuurwapens, de paardenzegening met een hamer (St. Eligius) of met een gewone relikwie, de offeranden (St.-Elooibroodjes). De oorsprong ervan (pestziekten? of uit de heidense voortijd met na de verchristelijking de verbinding van heiligen aan deze paardenomritten?) zal slechts kunnen opgehelderd worden na het samenbrengen en het vergelijken van al de gegevens uit de verschillende streken waar het gebruik voorkomt. De paardenomwegingen ondergingen verschillende lotgevallen en wijzigingen, ja, vele werden, vooral in het begin van de XIXe eeuw wegens misbruiken door de kerkelijke overheid afgeschaft. De bedoeling der paardenomritten is veelvoudig: voor de bescherming van de stallen, voor de vruchtbaarheid der velden, later uit louter traditie, of tot het opluisteren der processies.

Alle bijdragen van deze bundel zijn rijk geïllustreerd. De typografische verzorging is voorbeeldig. Met één woord een grote aanwinst voor de Nederlandse folkloristische wetenschap en een werk dat de uitgeverfirma De Sikkel tot eer strekt.

F. V. Es.

Nationale Commissie voor Folklore. Vlaamse afdeling. Jaarboek VII, 1954. Brussel, Ministerie van Openbaar Onderwijs, 1956, 131 blz. Prijs: 30 fr.

De jaarboeken van de Nationale Commissie voor Folklore volgen regelmatig elkander op en hun verschijnen is de Vlaamse folkloristen steeds welkom. Dit 7^e jaarboek moet wat de inhoud betreft niet voor zijn voorgangers onderdoen. Spijtig nochtans dat zoveel zetfouten de teksten ontsieren.

Het omvat de volgende hoofdstukken: 1) Samenstelling van de Nationale Commissie voor Folklore, waarvan de Vlaamse afdeling sedert het overlijden van Prof. Dr J. Gessler nog steeds bestaat uit negen leden. 2) De werking van de Commissie in 1954. 3) De *Volkskunde-atlas*, door M. de Meyer. In deze bijdrage worden de verschillende sagen opgenomen, die aangehaald zijn in de 171 antwoorden ingezonden op de 3^e vragenlijst, die handelde over het volksgeloof betreffende de kabouters, de alfen, de witte juffrouwen en zwarte madammen, de wilde jacht, de hellewagen, de varende vrouw, de framassons en de nachtmerrie. 4) Van H. Jamar is een artikel opgenomen over « Documentaire folkloristische filmen », waarin hij de scenario's meedeelt van een drietal films over ambachten, die aan het verdwijnen zijn, nl. de touwslagerij, het klompenmakersbedrijf, de hoefsmederij, scenario's die ter beschikking zullen gesteld worden van de Kinematografische Dienst van het Ministerie van Openbaar Onderwijs, opdat dit organisme onder de leiding van de leden der Commissie vermelde films zou opnemen. Laten wij hopen dat dit zo spoedig mogelijk zal gebeuren! 5) Volgt daarop de zeer interessante *Volkskundige Bibliografie voor 1954*, met de lijst der geëxcerpeerde publicaties, waarin Oostvl. Zanten (OVZ), Oost-Vlaanderen, Tweemaandelijks Tijdschrift van de Federatie voor Toerisme in Ovl. (Oost-Vl.) en het Jaarboek van de Culturele Kring van Zottegem (J.C.K. Zottegem) vergeten zijn. Het indelingsplan en de onmisbare index op de auteursnamen sluiten dit waardevolle jaarboek, dat onmisbaar is voor alle folkloristen en belangstellenden in de volkskunde.

F. V. Es.

Philipp SCHMIDT s.j. : « Dunkle Mächte » (Ein Buch vom Aberglauben einst und heute), Josef Knecht Verlag, Frankfurt am Main, Liebfrauenberg, 37. Prijs DM 10.30 geb.

Ziehier een studie, die zowel aan het historisch als aan het sociologisch karakter van het moderne volkskundig onderzoek beantwoordt. Voor een breed publiek geschreven, bewijst dit werk tevens onze stelling, dat een folkloristisch tema best vulgariserend kan behandeld worden, zodanig dat het een ruim publiek bereikt en zodoende een volkskulturele en sociale rol kan vervullen, en terzelfdertijd toch wetenschappelijk verantwoord kan zijn. De leek, die dit boek leest, blijft door de heldere, eenvoudige betoogtrant en terzelfdertijd door de psychologische diepgang geboeid. Tot hem spreken vooral de feiten en de bewijsvoering. Voor de wetenschappelijke vorser zijn er bovendien de uitvoerige bibliografie en het register op de behandelde onderwerpen, met grote zorg samengesteld.

Pater Schmidt s.j. is voor onze volkskundigen geen onbekende. Ook in Vlaamse tijdschriften verschenen reeds vertalingen van zijn over de Rijn befaamde bijdragen, die meestal verband houden met de kruistocht tegen het moderne bijgeloof, actie waarvan hij in Duitsland de voortrekker is. Ook zijn vroegere verhandelingen (« Astrologische Plaudereien », « Unter Falsche Flagge : Aberglaube im religiösen Gewand », « Edelsteine : Wesen und Wert bei den Kulturvölkern » en een verzameling « Volkskundliche Plaudereien », waarvan de derde oplage in druk is) hebben het universeel verspreide bijgeloof menige mokerslag toegebracht. Aan zijn werking van geleerde ligt dus een zeer sociaal doel ten grondslag : het bijgeloof ontzenuwen en de samenzweerders ontmaskeren, die onder het mom van waarzeggerij, horoscopen, droomverklaring e.d. op het geestelijk peil van de massa drukking blijven uitoefenen.

In het eerste deel van « Dunkle Mächte » behandelt Ph. Schmidt de diepere oorzaken van het bijgeloof, de astrologie, het handlezen en kaartleggen, de getallensymboliek, het bijbelsteken, pendelen, spiritisme en droomverklaring. Het tweede deel voert ons naar de toverij, onderverdeeld in witte en zwarte magie. Vooral de huidige nefaste invloed van deze laatste wordt, aan de hand van talrijke voorbeelden, toegelicht. De heksenwaan in het Duitsland van heden neemt onvermoede vormen aan : in 1952 werden door de Westduitse bladen niet minder dan 65 gevallen gemeld, die voor de Rechtbank kwamen. In sommige van die gevallen waren de slachtoffers mishandeld tot de dood toe. Over het pijnheksen of envoûtement handelt de auteur niet. Het is waar, dat die vorm van zwarte magie heden ten dage meer in Frankrijk wordt ontmoet.

Deze studie verdient ongetwijfeld een Nederlandse vertaling en zou dan wellicht met gegevens uit België en Nederland kunnen aangevuld worden. Tenzij we een typisch Vlaams werk over dit onderwerp mochten begroeten ?

A. Van Hageland.

Het Getal Drie en de Goddelijke Driehoek in de Heraldiek

Het volkskarakter in de heraldiek is een bewezen feit.⁽¹⁾ Reden waarom niet eens, doch talloze malen in de wapenkunde problemen optreden betreffende wapenverklaring, symboliek, rangschikking der figuren, aantal, voorstelling en het wezen van een wapen in 't algemeen, welke alle verband kunnen houden met de (plaatselijke) opvatting van het volk en zodoende ten nauwste in verband kunnen staan met de volkskunde, waarop, rekening houdende met de plaatselijke toestanden en opvattingen, de nieuwe stroming van de folkloristische-heraldiek is gebaseerd.⁽²⁾

Eén van de meest voorkomende symbolen, of liever « rangschikking » met symbolische betekenis, is wel de formatie van drie, waarbij drie wapenfiguren gerangschikt zijn in de vorm van een driehoek, hetzij geplaatst 2 — 1, of minder dikwijls voorkomend in de rangschikking 1 — 2, waarnaast tevens de gelijkzijdige driehoek als zodanig als wapenfiguur wordt aangetroffen, zoals bijv. in de wapens Spee, Winckel, Nieuwenkamp e.m.a. Behalve bovengenoemde plaatsing in gelijkzijdig driehoekverband komt ook de rangschikking drie aan drie horizontaal en verticaal voor, ofwel, heraldisch uitgedrukt, dwarsbalksgewijs en paalsgewijs geplaatst. Men zou nu kunnen veronderstellen, dat we hier te doen hebben met een kwestie van smaak, opvatting en in 't bijzonder van vlakverdeling. En inderdaad zullen die factoren ook wel een woordje meegesproken hebben bij de uitbeelding van wapens. Is men echter met deze prozaïsche verklaring van dit probleem af? M. i. niet en maakt men zich op die manier er al te gemakkelijk van af. In wezen ligt deze aangelegenheid niet zo eenvoudig en zit dieper, zoals met zoveel ogenschijnlijk voor de hand liggende zaken. Men moet niet vergeten, dat de geestelijke gesteldheid van de mens van nu en de mens van vroeger geheel anders ligt. Juist door het moderne leven is men in verschillende opzichten meer vervlakt, de tijd ontbreekt en heeft het in vele gevallen geen praktisch nut, zo meent men zich druk te maken en diep door te denken over beuzelarijen en bijkomstige aardigheidjes, onschuldige liefhebberijen,

(1) Dr. H. Kits Nieuwenkamp « Heraldiek en Volkskarakter » in het Heraldisch en Genealogisch Bijvoegsel van Eigen Volk, jg. 1, nr. 6, blz. 2-5; Juni 1936.

C. Pama, Het Volkskarakter in de heraldiek, uitg. Rutgers, Haarlem, 1940.

(2) Dr. H. W.M.J. Kits Nieuwenkamp, « Folkloristische-heraldiek », nieuwe wegen in de heraldiek, Oostvlaamsche Zanten, 24e j., 1949, blz. 105-110.

De Katholieke Encyclopedie, Dl. XII onder Folkloristische-heraldiek, (1952).

waaronder ook de heraldiek valt. Helaas, beschouwt men deze hulpwetenschap, d.w.z. zij die er oppervlakkig mede in aanraking komen, namelijk het grote publiek, als een onschuldige ietwat ijdele « Spielerei », zonder meer, zonder directe betekenis. Zo lag deze zaak bij onze directe voorouders toch niet!

Wij dienen hier inderdaad op te passen voor het alles vervlak-kend rationalisme van onze tegenwoordige, nuchtere tijd!⁽³⁾

Laten wij daarom het « getal 3 » en de driehoek wat nader op de keper beschouwen en eens zien, wat daarvan de diepere betekenis kan zijn.

Terecht merkt Mevrouw A. M. Lamend op in haar artikel « Getallensymboliek »⁽⁴⁾, dat « 3 » van de oudste tijden her een zeer grote rol speelde in de volksverbeelding. Niet minder is dat het geval bij de driehoek.

Driehoek en « 3 » staan ten nauwste met elkaar in verband.

Van de oudste tijden af, treden zij naast elkaar op.

Prof. Dr. Georg Stuhlfauth leidt zijn doorwrochte en lezenswaardige studie in⁽⁵⁾ met de opmerking, dat sedert het jongere steentijdperk het kruis als radkruis, rechtstandig kruis en hakenkruis met het teken van de driehoek hand in hand met de geschiedenis der mensheid samengaan.

Het is niet de bedoeling van dit artikel om hier in de finesses en diep op in te gaan. Wil men er meer van weten dan beveel ik de brochure van 56 bladzijden en 16 afbeeldingen met een uitvoerige literatuur-opgave ten zeerste aan, voor hen, die zich deze speciaalstudie eigen willen maken.

In wezen komt het hier op neer, dat wij in « 3 » en in de driehoek met een triniteits-symbool, de driehoek als godssymbool te doen hebben.

Naast het duiden van de driehoek als arithmetisch en cosmogonisch vormelement treedt ons sinds de jongere steentijd de driehoek als verzinnebeelding van het vrouwelijk principe tegemoet. Als vruchtbaarheidsamuletten zijn driehoeksfiguren in bijna alle landen van de oude wereld algemeen gedragen. Ook als magische woord- en letterdriehoeken hebben deze in de magie en tovermystiek van de late klassieke oudheid een rol gespeeld.

(3) Mijn boek « Europeesche Totemdieren », blz. 108, Haarlem, 2e druk 1936.

(4) A. M. Lamend, « Getallensymboliek », Oostvl. Zanten, 27e jg., 1952, blz. 79-85.

(5) Prof. Dr. Georg Stuhlfauth, Das Dreieck. Die Geschichte eines religiösen Symbols mit 4 tekstfiguren en 16 afbeeldingen, uitg. Kohlhammer, Stuttgart, 1937.

De goddelijke trits in drieërlei gestalte komt ook dan reeds tot uiting, bijv. op door Stuhlfauth genoemde en afgebeelde amuletten van Egyptische oorsprong: « Wees gegroet, Wereldvader, wees gegroet drievormige God ».

« Het lijkt geen twijfel », meent Stuhlfauth, « dat zich in onze drie (door hem genoemde) talismannen een trinitarisch monotheïsme vertoont, zoals het, volkomen onafhankelijk van Christelijke invloed, zich destijds in de Egyptische godsdienst heeft ontwikkeld ».

Het is van belang, dat de schrijver vaststelt, dat de driehoek door de Christelijke kunst en kerk allereerst als gnostisch of manichaeïsch teken volkomen is verworpen (in tegenstelling met de algemeen verbreide mening, dat het driehoeksteken van het begin af in de Christelijke grafchriften als zinnebeeld van de Drieëenheid moet worden opgevat). Terecht verwijst de schrijver naar de houding van Augustinus ten opzichte van de driehoek, waarin deze een als trinitarisch teken verklaarde.

Eerst in de elfde eeuw begint een nieuw groot tijdperk van de driehoek, die gaat tot op de tegenwoordige tijd, en waarin aan de driehoek een **mystiek-symbolische** betekenis wordt toegekend. Allereerst wordt de driehoek als symbolische verwijzing naar God, Gods woord en scheppingskracht toegepast, terwijl Gods hand in de gelijkzijdige driehoek wordt weergegeven.

In de loop van de verdere ontwikkeling wordt de hand van God eerst door het hoofd van God, dan door de naam van God en tenslotte door het oog van God verdrongen (Baroktijd).

Parallel met deze ontwikkeling treedt ons de driehoeksfiguur als **zinnebeeld van de goddelijke triniteit** tegemoet.⁽⁶⁾

Dit houdt tevens in het zinnebeeld der **gelijkheid**.

Als nevenvorm komt een enkele maal ook de **driehoek met afgeronde hoeken** of als **hartvorm** voor, zowel in als buiten de heraldiek.

Uiteindelijk ligt het godsbegrip besloten in de « goddelijke driehoek » en is deze figuur in de wapenkunde toegepast dan ook vrijwel uitsluitend bedoeld als een verheven Christelijk symbool, waarbij dan tevens het aantal opgenomen driehoeken in een wapen een rol kan spelen, van 1, 3 of een veelvoud van 3, naast 7, d.i. 2×3 plus 1 gerangschikt. Als gezegd, heeft ook de zoveel voorkomende afbeelding van 3 figuren op een wapenschild in de vorm van een gelijkzijdige driehoek eenzelfde betekenis oorspronkelijk,

(6) Nwe Rott. Courant van 29 Juni 1937; recensie.

waarbij niet slechts gedacht behoeft te zijn aan een meer passende vlakverdeling, en zeker niet waar de horizontale- en verticale plaatsing tevens wordt aangetroffen, waaruit kan volgen, dat, ten opzichte van de vlakverdeling, de rangschikking der figuren van ondergeschikt belang, m.a.e. secundair is.

Op zichzelf stellen 3 eenzelfde figuren boven elkaar, of naast elkaar geplaatst óók een **eenheid** voor, waarmede hetzelfde begrip bedoeld kan zijn en de plaatsing in het schild hier van de appreciatie van de eerste wapenvoerder (ontwerper) heeft afgehangen.

Rudolf Koch vermeldt nog in zijn boek⁽⁷⁾, dat de driehoek een oud Egyptisch zinnebeeld is voor de godheid en volgens Pythagoras een teken van wijsheid. Ook hij verklaart, dat in de Christelijke wereld voor de driehoek met-de-punt-omhoog de triniteitsgedachte ten grondslag ligt. Evenzeer een vrouwelijk teken, dat op de aarde hecht is gebaseerd en streeft naar het hogere, meer materiële.

De omgekeerde driehoek, zegt hij, dus met de punt naar beneden gericht, is in tegenstelling een mannelijk teken, strevende naar realiteit in verbondenheid met de natuur.

En hiermede meen ik wel het getal «3» en de zinnebeeldige betekenis van de driehoek in de folkloristische-heraldiek voldoende te hebben belicht.

Doorn.

KITS NIEUWENKAMP.

AANDACHT!

Hebt U reeds Uw bijdrage voor 1957 gestort op postrekening nr 969.46 van de Bond der Oostvl. Folkloristen, Gent?

Zo niet, doe het onmiddellijk!

(7) Rudolf Koch, Das Zeichenbuch, 2e druk, Offenbach a./M., 1926 en Insel-Verlag, Leipzig, 1940, zonder opgave van druk.

HET MUSEUM VOOR FOLKLORE TE GENT.

Het Museum voor Folklore werd gesticht door de Bond der Oostvlaamse Folkloristen op 16 Juli 1927 in de lokalen van het voormalig Museum voor Oudheden, Lange Steenstraat, 14, gewezen kerk van de Geschoeide Carmelieten (Onze-Lieve-Vrouwebroeders), wier klooster afgeschaft werd in 1797.

Het Museum voor Folklore werd overgenomen door de Stad Gent, bij besluit van de gemeenteraad d.d. 27 September 1931 en werd geplaatst onder het toezicht van een Kommissie bestaande uit vertegenwoordigers van het Stadsbestuur en van de Bond.

Deze Kommissie bestaat uit: Prof. Dr De Keyser, voorzitter, R. Van Kenhove, ondervoorzitter, M. Broeckhove, sekretaris, Drs L. Hoste, penningmeester, de heren F. Van Es, Pr. Luyckx, schepenen der stad, Mr. A. De Decker, advocaat en gemeenteraadslid, Dr O. Van Hauwaert, Ing. Haeck, Dr H. Nowé, G. Celis, Drs M. Daem, J. Pieters, R. Depoorter, J. De Raedt, M. Van-Wesemael, Lic. R. Van der Linden, leden. Konservator van het Museum: J. Boes, adjunkt-archivaris van de Stad.

Doel van het Museum: Verzamelen, inventariseren en uitstellen van alle stoffelijke getuigen van het Oostvlaamse Volksleven van vroeger en nu.

De voorwerpen, dokumenten en inlichtingen betreffende het volksleven hebben betrekking op de woning, het meubilair, de huishoudelijke inrichting, de voeding, de volkskleding, de vervoermiddelen, de verlichting, het straat- en marktlevens, de volkstypen, de familietradities en -gebruiken van aan de geboorte tot aan het graf, de ambachten met de traditionele werktuigen en het alaan, de volksfeesten en -spelen en andere ontspanningen, het volksgehoof, het sociale leven, de volkskennis en volksgeneeskunde, de volksletterkunde en de volkskunst.

De Kommissie zoekt zoveel mogelijk voorwerpen en dokumenten betreffende het volksleven van de ondergang en de vernieling te redden door ze veilig op te bergen, te klasseren, te onderhouden, te inventariseren en voor het publiek aantrekkelijk uit te stellen. Ze houdt zich dan ook ten zeerste aanbevolen voor afstand of schenking, zelfs in bruikleen, van voorwerpen en dokumenten. Ze koopt ook voorwerpen aan en laat die zelfs afhalen aan huis. Beleefd verzoek te schrijven aan het adres van de Konservator: J. Boes, Abrahamstraat, 11, Gent, Telefoon n° 25.32.53, of aan de sekretaris der Kommissie: M. Broeckhove, Oscar De Gruyterstraat, 34, Gent.

DE BOND DER OOSTVLAAMSE FOLKLORISTEN.

De Bond ondersteunt het Museum voor Folklore.

Hij geeft sedert 1926 een tweemaandelijks tijdschrift uit : **Oostvlaamse Zanten**, en **Bijdragen** (meest overdrukken van belangrijke studies).

Samen met de Museumkommissie richt hij kosteloze openbare voordrachten, tentoonstellingen en folkloristische prijskampen in, alsook de tweejaarlijkse wedstrijden van het Alfons De Cock-fonds.

Samen met de Kommissie voor Kulturele Aangelegenheden van het Provinciaal Bestuur richt hij insgelijks « Enkwesten » over folkloristische verschijnselen van de provincie Oost-Vlaanderen in.

Voor de studie van de Volkskunde van het Oud Graafschap Vlaanderen werkt de Bond samen met de Bond der Westvlaamse Folkloristen te Brugge (Tijdschrift : Biekorf. Volkskundige Almanak 't Beertje).

De bibliotheek en het archief van de Bond en van het Museum voor Folklore zijn gevestigd in afzonderlijke lokalen van het Stadsarchief, Abrahamstraat, 13.

Lid worden van de Bond is : daadwerkelijk medewerken aan de verrijking van het Museum voor Folklore; door het in het lidmaatschap begrepen abonnementsgeld op de hoogte blijven van de studie van de folklore in 't algemeen en van het Oostvlaamse volksleven in 't bijzonder; de eigen kennis en de zaak van de volksoopvoeding dienen; een daad van ware vaderlandsliefde en van Vlaamse solidariteit stellen.

Voordrachten, tentoonstellingen en museum zijn op vertoon van de lidkaart gratis toegankelijk voor de leden. Men storte 100 fr. op postrekening n° 96946.

Bestuur van de Bond : Ere-voorzitter : Prof. Dr P. De Keyser. Voorzitter : F. Van Es. Ondervoorzitters : G. Celis en J. Pieters, Sekretaris : M. Broeckhove. Penningmeester : R. Depoorter. Archivaris-bibliotekaris : M. Van Wesemael.

Leden : Dr Nowé, J. Boes, Drs L. Hoste, Drs M. Daem, J. De Raedt, Lic. R. Van der Linden, Pr. Luyckx.

Redactie van Oostvlaamse Zanten : Hoofdredakteur : F. Van Es, Désiré De Wolfstraat, 3, Aalst. Redactieleden : Drs M. Daem en J. Boes.

Museum voor Folklore : Konservator : J. Boes. Adjunkt : aspirant of navorsers.

Aankoopkommissie : Prof. Dr P. De Keyser, R. Van Kenhove, M. Van Wesemael, J. Boes, Drs L. Hoste.

Dienst der Enkwesten (Fotografische, fonografische en cinematografische dokumentatie) : Prof. Dr P. De Keyser, F. Van Es, M. Van Wesemael, J. Boes. Adjunkt : aspirant of navorsers.